

GÜMRÜK BİRLİKLERİNİN EKONOMİK ETKİLERİ VE TÜRKİYE EKONOMİSİ: GÜMRÜK BİRLİĞİ YANSIMALARI

Araş. Gör. Elif Haykır HOBİKOĞLU

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

Sigortacılık Programı

ÖZET

Entegrasyonlar, birleşme içinde olan ülke ekonomilerine serbestlik sağlayıp, ticarete engel oluşturan kısıtlamaları ortadan kaldırarak, daha geniş bir pazara üretim yapmak ve büyük ölçeklerde üretim imkanı sağlayabilmek amacı ile oluşmaktadır. Entegrasyon içinde yer alan ülkeler işbölümü ve ortak tarifeler ile diğer ülkelere karşı, ortaklaşa hareket ederler. Kendi aralarındaki ticareti serbestleştirip, birlik dışı ülkelere karşı ticaret engelleri koyarlar ve bu uygulamaların olumlu veya olumsuz sonuçlarına katlanırlar. Bu çalışmada gümrük birliklerinin ekonomik etkilerini oluşturan sebepler üzerinde durulmuştur ve nihayetinde Gümrük Birliğinin Türkiye ekonomisine etkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

The effect of custom union and reflection of custom union on economy of Turkey. Integrations, supply an independent trade to countries which are in assotiation with each other, abrogate the restriction that are barriers to trade, aim to marketing trough more large areas and aim to large manufacturing possibility to countries. The countries which are in integration, act collectively in the way of division of labour and common tariffs, also they make free trade between each other and put tarde barriers to countries which are not in the same association but in te way they should undergo its consequences. A customs union is afree trade area with a common external tarif. The participant countries set up common external trade policy, but in some cases they use different import quotas. Common competition polcy is also helpful to avoid competition deficiency. This investigation is studied on customs union's economic effects and is tried to explain Customs Union's effects on economy of Turkey

1. GİRİŞ

Günümüzde küreselleşme ile birlikte gelişen uluslararası ticaretin temel özelliklerinden

biri de bölgesel ticaret anlaşmalarının dünya üzerinde yaygınlaşp, giderek çoğalmasdır. İki bin

beş yılının ocak ayı itibarıyla, GATT, WTO ya bildirilen sayıyı göre 11 tane gümrük birliği antlaşması yer almaktadır. (Küçükahmetoğlu, 2005: 43)

Türkiye, Gümrük Birliğine 1996 yılında yürürlüğe giren bir anlaşma ile adımını atmış ve Türkiye ekonomisini etkileyen ilişkilerin yeni bir sistemle ve yeni bir bakış açısıyla oluşturulmasını ve Avrupa Birliğinin değerlendirilmesini sağlamıştır. AB ile Türkiye arasında sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerinin serbest dolaşımına ilişkin bir ekonomik entegrasyon modeli olan Gümrük Birliği sürecinde Türkiye, Avrupa Birliği'nin gümrük ve ticaret politikalarının yanı sıra rekabet ve fikri sınai mülkiyet haklarına ilişkin politikaları da dahil olmak üzere kapsamlı bir alanda uyumlaştırmak yükümlülüğünü üstlenmiştir.

Entegrasyon içinde yer alan ülkeler diğer ülkelere karşı, ortaklaşa hareket ederler. Entegrasyona üye ülkeler kendi aralarında bir işbölümüne giderken, kendi aralarındaki ticareti serbestleştirip, birlik dışı ülkelere karşı ticaret engelleri koyarlar ve bu uygulamaların olumlu veya olumsuz sonuçlarına katlanırlar.

Entegrasyonun başarılı olması ise şu koşullara bağlıdır:

- * Ülkelerin kalkınma düzeyi üretim yapısı kaynak donanımı birbirine yakın olmalıdır
- * Demiryolu havayolu, sanayi enerji, gibi alt yapı imkanları geniş olmalıdır.
- * Belli bir para sisteminin ve ortak bir rezervin olması gerekmektedir.
- * Ortaya çıkabilecek farklılıklar iyi düzenlenmeli, birlik bilinci anlayışı gruba hakim olmalıdır.
- * Üye ülkelerin ekonomilerinin birbirini tamamlayıcı olması gerekmektedir.

Gümrük birliği iktisadi bütünleşmeyi bir adım öne taşır. Bölge içindeki ticari kısıtlamaları

kaldırır ve bütün ülkelerin uyacağı bir ortak tarife oluşturur (Walter, 2002: 425).

Entegrasyon, birleşme içinde olan ülke ekonomilerine serbestlik sağlayıp, ticarete engel oluşturan kısıtlamaları ortadan kaldırarak, daha geniş bir pazara üretim yapmak ve büyük ölçeklerde üretim imkanı sağlayabilmek amacı ile oluşmaktadır.

Entegrasyon içindeki ülkelerin ayrımcı politikaları entegrasyon dışı ülkelerinde kalkınma ve refah düzeylerini etkilemektedir.

Günümüzde haberleşme ve ulaştırma tekniklerinin ulaştığı boyutlar uzaklık faktörünü ortadan kaldırarak ülkelerarası ilişkilerin artarak entegrasyonların oluşmasına daha elverişli bir hal almıştır.

Sanayileşmiş ülkelerde hızlı üretim artışlarına karşın iç pazarların yetersizliği piyasa hacmini genişletmeye sebep olacak entegrasyonların kurulmasına yardımcı olmaktadır. Az gelişmiş ülkeler ise iç piyasalarını birleştirerek sanayileşme hızlarını arttırmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin sanayileşme çabaları ikinci Dünya Savaşı sırasında yoğunluk kazanmıştır. Bu çabalarda seçilen strateji ise genelde ithal ikamesidir. Bu stratejide, önceden ithal edilen mallar, basitten zora doğru iç birlikçe üretilmeye çalışılmaktadır. Kurulan endüstri ise, gümrük, tarife, kota ve yasaklarla korunur. Ancak belli bir aşama sağlandıktan sonra dış rekabete açılma yoluna gidilir (İncekara, 1986:28).

Bu çalışmada entegrasyona üye ülkeler arasında gümrük vergileri, dış ticaret kontrolleri kaldırılan, entegrasyona üye olmayan ülkelere karşı gümrük tarifeleri uygulanan ekonomik faaliyetler sonucu oluşan entegrasyonun ekonomik etkileri üzerinde çalışılmıştır. Gümrük birliğinin ekonomik etkileri, Dinamik, Statik, Ticaret Hadleri başlıkları altında incelenmiş ve gümrük birliklerinin ekonomik etkilerini oluşturan sebepler üzerinde durulmuştur ve nihayetinde Gümrük Birliğinin Türkiye ekonomisinde etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Gümrük birliğinin

ekonomik etkileri, Dinamik, Statik, Ticaret Hadleri başlıkları altında incelenmiş ve gümrük birliklerinin ekonomik etkilerini oluşturan sebepler üzerinde durulmuştur ve nihayetinde Gümrük Birliğinin Türkiye ekonomisinde etkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

2. GÜMRÜK BİRLİKLERİNİN EKONOMİK ETKİLERİ

2.1-DİNAMİK ETKİLERİ

Ekonomik Entegrasyonun temel amacı ülkelerdeki ekonomik büyümeyi hızlandırmaktır. Entegrasyon katılan ülkelerin büyüme oranını etkiler ve uzun dönemde kaynak dağılımı daha etkin hale gelir.

Dinamik etkiler yeni yatırımların artışına yol açar, üretken kaynakların daha etkin kullanımını sağlar, mevcut dışsallıklardan yararlanmayı sağlar, rekabetin artmasıyla ekonomik etkinlik artar. Fakat az gelişmiş ülkelerde negatif etkileri de vardır. Az gelişmiş ülkelerdeki yatırım ve işgücünün entegrasyona üye olan daha gelişmiş ülkeye kayması sonucu daha az gelişmiş ülkeyi daha da fakirleştirir. (Yiğit, 1991: 26)

Ekonomik birleşme o birleşmeye üye ülkelerin üretim tarzlarında, ekonomik yapılarında kaynak oluşturur, verimliliklerin de, istihdam yapılarında ve kalkınma dinamiklerinde temel değişiklikler yapar. Bu da Milli Geliri, kalkınma hızını ekonomik refahı doğrudan etkilemektedir.

Çoğu iktisatçıya göre gümrük birliklerinin asıl önem taşıyan yönü, statik değil dinamik etkilerdir. (Seyidoğlu, 2005: 211) Başlıca gümrük birliği dinamik etkileri şunlardır.

2.1.1.YATIRIM YARATICI ETKİLER

Ekonomik Entegrasyonla büyüyen piyasalarda firmalar yatırımlarını bölge içinde daha verimli bölgelere kaydırırlar. Yabancı

yatırımları teşvikte bölgesel bütünleşmeler iki yolla etkin olabilirler.

a- Üretimdeki çarpıklıkların azaltılması yatırımların daha karlı duruma gelmesini sağlar. Yatırımcıların, yatırımlarını artırmaları yönünde olumlu bir etki sağlar.

b- Koruma duvarlarını aşabilmek için, entegrasyon içinde yatırımcılar için yatırım artırıcı etkiyi ortaya çıkarır.

Ayrıca yabancı sermaye iki yolla gelebilir. Bunlar direk yabancı sermaye ve portföy yatırımlarıdır.

Gümrük birliği milli gelirin artmasına sebep olmakta, oda tasarrufları ve yatırımları artırmaktadır ayrıca tarifelerin artacağına dair bir güven vermektedir. Böylelikle karlılığı artırıp riskleri azaltmaktadır. Bütün bunlar sonucu oluşan olumlu ortam gümrük birliği sınırları içine yatırım yapmayı karlı kılmaktadır.

Gümrük birlikleri, kaynakların etkinliğini, dolayısıyla milli geliri yükseltir. Milli gelirdeki büyüme ve piyasa hacmindeki gelişme, birlik içinde üretimin daha etkin ellerde toplanmasına ve bölgeye önemli ölçüde yabancı sermaye yatırımının çekilmesine neden olabilir. Gümrük birliklerinin oluşturulması, üçüncü ülke üreticilerinin ortak gümrük tarifesinden kaçınmak amacıyla, bölge içindeki yatırımların artırmalarına neden olur. Bu tür yabancı sermaye işletmelerine tarife fabrikaları adı verilmektedir. 1960'lardan sonra Avrupa Ortak Pazarına akan Amerikan sermayesi bu nedenlere dayanmaktadır. Çok uluslu şirketler de ulaştırma ve haberleşme olanaklarının gelişmesiyle yabancı sermaye hareketliliği yoğun olarak yaşanmaktadır OECD ülkelerinde GSMH'nin iki katı kadar olan ABD şirketleriyle büyüdü ve daha sonra ABD den yeni biçimlenmeye başlayan Avrupa Ekonomik Topluluğuna kaymaya başladı. 1970'lerde petrol ve mamul mal fiyatları şokları nedeni ile yabancı sermayenin dünya genelinde büyümesi durdu. 1980'ler boyunca yabancı sermayenin belli başlı

kaynakları Japonya'nın uluslar arası gelişmesi, bir çok gelişmekte olan ülkenin sermaye teknoloji ve yönetim becerisi için yabancı sermayeye ilgi göstermesine, sermaye hareketlerinde liberalizasyona, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya'da bölgesel entegrasyon hareketlerinin hızlanmasına sebep oldu. (Yiğit, 2003:28)

Bütün bu olumlu koşullar birlik dışında kalan ülkelerin de gümrük birliği oluşturan ülkelere yatırım yapmalarının nedeni olmaktadır ve bunların nedenlerini incelediğimiz zaman şu sebeplerin etkisi ortaya çıkmaktadır. Birlik ülkeleri arasındaki ticaret artışı, birlik içindeki ekonomik istikrarın, verimliliğin artması, istihdamın gelirin sermayenin marjinal etkinliğinin yükselmesi, birlik oluşturmanın piyasa hacmini genişletmesi, üretim faktörleri kullanımının yabancı yatırımcıları teşvik etmesi, birlik içine satış yapmak isteyen yabancı yatırımcılar yabancı sermaye yatırımı yapmasının tarife atlama yöntemi olarak itibar görmesidir.

2.1.2. ÖLÇEK EKONOMİLERİ ETKİSİ

Ölçek Ekonomileri konusunda entegrasyon- un etkilerini önceden tahmin etmek zordur. Çünkü ölçek ekonomileri ülkeler arası zevkler, ulaştırma maliyetleri, teknoloji uzmanlaşma gibi farklılıklara bağlıdır.

Ölçek ekonomileri firmaların bağlı bulunduğu sektörlerde ortalama üretimin artması sonucu firmanın ortalama maliyetinin artmasının sonucu olarak firmanın ortalama maliyetinin azalma eğilimi göstermesi olarak tanımlanabilir. Entegrasyon öncesi optimum kapasite ile çalışan firmaların kapasitelerini arttırarak ölçek ekonomilerine sebep olur.

Shumpeter; firmaların maliyet eğrilerinin uzun dönemde U biçiminde olacağını öne sürmüştür. Ona göre maliyet azaltılması yeniliklerden gelir. Prensipler kitabında Marshall ölçek ekonomilerinin tersine dönebileceğini kabul etmiştir. (Yiğit, 2003: 31)

Üretim hacminin geniş bir piyasanın ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde arttırılması, ölçek ekonomilerden yararlanılmasına yol açar. Kitlesele üretim ve teknoloji sayesinde pazarlamanın fonksiyonları verimli olarak çalışmaya başlar. Üretim planlama, yönetim, araştırma, geliştirme, kalifiye eleman çalıştırma olanağıyla işletmeler maliyetlerde tasarrufa yönelmiş olurlar. Piyasa hacminin genişlemesi ayrıca işletme dışı tasarruflara sebep olur ve beşeri sermayenin kalitesini arttırır. Hızla gelişen sanayi ile birlikte eğitim kurumları buna uyum göstererek, endüstrinin ihtiyacı olan teknik eleman yönetici ve idarecileri yetiştirir. Böylece firmalar eğitim masraflarından kurtulmuş olur. Ayrıca hammadde sağlayan işletmelerde ileri teknoloji ve büyük ölçekli üretim yöntemleri ile ara malların bollaşmasına, kalitesinin yükselmesine ve fiyatların ucuzlamasına neden olur. (Seyitoğlu, 2005: 212)

Sonuç olarak firmalar ucuza daha fazla mal üretme olanakları bulurlar ve gümrük birliği sonrası ülkeler daha önce ithal ettikleri mal ve hizmetleri, ihraç etmeye başlarlar.

2.1.3. REKABET ETKİSİ

Gümrük birlikleri, kotalar ve diğer kısıtlamaların ulusal monopoleri ve küçük işletmeleri büyük uluslar arası monopollerle rekabetini artırır. Birlik içinde kısıtlamaların kalkmasıyla verimliliği düşük üreticiler endüstriyi terk ederler ancak verimliliğini artırarak rekabet edebilecek güce gelenler varlıklarını sürdürebilirler.

Büyüyen piyasa hacmi ile ölçek ekonomisinden yararlanamayan, üretim tekniklerini yenilemeyen firmaların piyasadan çekilmesi ile rekabete yenilirler. (Uyar, 2000: 19) Ortak bir rekabet politikasını izlemek ve stratejik hareket etmek rekabet avantajlarından yararlanmak için önemlidir.

Rekabetin artması ekonomik etkinliği artırır. Rekabet politikasının temel amacı, etkin

kaynak dağılımını sağlamak ve bu yolla ulusal refahı en üst düzeye çıkarmaktır.

Gümrük Birliği ,birlik içindeki üreticileri rekabetle karşı karşıya bırakır. Piyasada rekabete dayanabilecek kadar verimli çalışabilen üreticiler faaliyetlerini sürdürebilirken rekabet avantajlarını kullanamayan ve verimli çalışmayan üreticiler piyasayı terk etmek zorunda kalırlar. Gümrük birliğini oluşturan ülkelerin ortak bir rekabet politikası izlemesi ve dezavantajları avantaja dönüştürecek karşılıklı verim alabilecekleri bir faaliyet planı uygulamaları çok önemlidir.

2.1.4. KUTUPLAŞMA ETKİSİ

Farklı gelişme düzeyinde bulunan ülkelerin, mal ve faktör hareketlerinin serbest olduğu bir ortamda serbest piyasa düzeni üyeler arasındaki gelişme dengesizliğini artırır ve bu ülkeler arasındaki farkı zamanla da ha çok büyütme-
tedir.

Zengin ülkeler daha zengin fakir ülkeler daha fakir duruma gelirler. Bu teoriyi ilk olarak Gunnar Myrdal ortaya kutuplaşma teorisi olarak atmıştır.

Bazı ülkeler teknoloji ve sermaye birikimi açısından veya tarihsel nedenlerle daha avantajlı durumdadır. Gelişmesini tamamlayamamış ülkeler gelişmiş ülkelerle gümrük birliği kurarlarsa ileri ülkelerin rekabet koşullarına dayanamayarak avantaj olarak gördükleri gümrük birliğinden zararlı sonuçlarına atlanmak zorunda kalabilirler

Ayrıca az gelişmiş ülkelerdeki nitelikli yetişmiş insan gücü ve sermaye yüksek gelirlerden dolayı birliğe üye olan maaşların daha yüksek imkanların daha çok olduğu bölgelere doğru hareket ederler. Göç eden bu faktörler, göç ettikleri bölgeye olumlu etkiler yaparken az gelişmiş ülkelere yetişme maliyetlerini de ekleyerek zarara uğratarlar.

Sonuç olarak gelişmesini henüz tamamlamamış ülkeler, gelişmiş ülkelerle gümrük

birliği kurarlar ise kendilerine zararları dokunabilir.

2.1.5. DIŞSAL EKONOMİLER ETKİSİ

Dışsal ekonomiler ilk olarak Marshall tarafından ele alınmıştır. Marshall dışsal tasarrufları firmaların üretim maliyetlerini, incelerken artan gelirleri açıklamak için kullanmıştır. (Manisa, 2001: 75)

Herhangi bir fiyat ödemedi kullanan üretim faktörü olarak kullanılan dışsal ekonomiler (Dinler, 2001: 49) çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır;

-devletin finanse ettiği araştırma faaliyetleri

-mal ve girdilerin tarife engeli olmadan ülkeler arası dolaşımı bu malların kullanıcılara da ha ucuz fiyatlardan ulaşmasını sağlar.

-Faktörlerin serbest dolaşımı, bu faktörlerin kıt olduğu yerlere transferleriyle sanayide kıt faktör dolayısıyla meydana gelecek bir tıkanıklığı gidermektedir.

-Entegrasyon sonucu oluşan gelişmiş büyük piyasa belirsizlikleri ve riski azaltarak yatırımların da ha karlı hale gelmesine sebep olur.

-Entegrasyona üye olan ülkeler arasındaki bilgi ve teknoloji akımı geri kalmış bölgelerdeki gelişimin engellenmesini önler.

-Entegrasyon yabancı yatırımları cezbedeceği için az gelişmiş ülkeler organizasyon tecrübesi, piyasa bilgisi gibi konularda dışsal ekonomi sağlayacaktır.

-Talep genişlemesi, faktör talebinde genişliğe sebep olacak, bu da faktör fiyatlarını yükseltecektir. Bu yükseliş mal talebi şeklinde piyasa kanalıyla tekrar üreticilere yönelecek ve üretimi karlı kılacaktır.

Endüstride üretimin artması hammadde ve ara mal sağlayan faktörlerin daha ileri teknoloji ile daha büyük ölçeklerde üretim yapma fırsatı verir. Böylece hammadde ve ara malı bollaşması,

kalitenin yükselmesine ve fiyatların ucuzlamasına neden olur. (Seyitoğlu, 2005 : 212)

2.1.6 DÖVİZ REZERVLERİNİ ARTIRMA ETKİSİ

Gümrük birliğinde dövizin esas rolü kaynağa olan ihtiyacın minimize edilmesidir. Entegrasyon, bölge içinde ihracat ve bölgeden ithalat artacağından ülkelerarası ikame yoluyla bölge ülkeleri birbirlerinden ihtiyaç duydukları sermaye mallarını sağlama imkanı bulacaktır. Uzmanlaşma, kıt döviz kaynağını zorunlu alanda değerlendirmeye imkan verir.

Gümrük birliğine giden ülkelerin pazarlık gücünün artmasıyla, ticaret hadleri birlik lehine değişir. Bu da aynı miktar ürün için daha fazla döviz geliri imkanı sağlar.

Gümrük birliği birlik içi üretimi artırır böylece piyasa için üretim yapılacak, ihracat artacak ve ithalat azalacaktır. Artan ihracat döviz gelirlerini artırır, azalan ithalat döviz giderlerini azaltır. (Cihan Dura, 2003 :22)

Entegrasyon, bölgedeki üretim imkanlarını değiştirecek, atıl kapasiteleri de aktif hale getirecektir. (Ertürk, 2002: 52)

2.1.7. KAYNAK HAREKETLİLİĞİ ETKİSİ

Birlik çapında emek ve sermayenin hareketliliğindeki artış, bölge içinde kaynakların da ha etkin kullanımına sebep olur.

Kaynaklar düşük pay aldıkları ekonomiden daha yüksek pay bekledikleri ekonomilere yönelirler. Gümrük birliği küçükse faktör hareketlerinin fiyatlara etkisi yoktur. Gümrük birliği büyükse, faktör hareketleri sonucu uluslar arası fiyatlar değişecektir.

Faktör alan ülkeye, yararı kesin olmakla birlikte gönderen ülkenin yararlanıp yararlan-

mayacağını baştan anlamak çok zordur. Faktör hareketliliği, faktörü alan ülkede üretimi arttırırsa da bu gelir faktör ödemesiyle faktörü sağlayan ülkeye yönelebilir.

2.1.8. KALKINMA BÜYÜME VE SANAYİLEŞME ETKİSİ

İktisadi kalkınma reel ulusal gelirin uzun dönemde artma gösterdiği bir süreçtir. (Meier and Balwin 1966: 2)İktisadi kalkınma tüm toplumun kalkınmasını değil sadece bir boyutunu göstermektedir.

Gümrük birlikleri ticaretin artmasını sağladığından, ticaret gelirlerinin artmasını da sağlayacaktır.

Dışsal tarifeler, bölge içinde yeni endüstrilerin oluşumunu sağlayıp, yabancı sermaye için cazip hale gelecektir. Etkin çalışmayan endüstrileri etkin hale getirecektir.

Entegrasyon ticaret hadlerini iyileştirerek kalkınmayı hızlandıracaktır. Entegrasyonun kurulması, artan rekabet, azalan belirsizlik, teknolojik gelişme ye bağlı olarak ekonomik etkinliği artırır. Daha önce mevcut olmayan bazı endüstri dallarının kurulmasına sebep olarak büyüme hızının güçlenmesine sebep olacaktır.

Entegrasyon optimal kaynak dağılımı ve istihdamın birlikte sağlanmasına neden olacaktır.

Entegrasyon öncesi rekabetle karşılaşmayan piyasalar gümrük birliğiyle rekabette başarılı olabilmek için daha etkin üretim yaparak tüketicinin refahını arttırmak ve üretim maliyetlerini azaltmak zorunda kalacaktır. (Yıldırım, 2005:48)

Kaynakların etkin dağılımı üretim maliyetlerinin ücretlerin, serbest hareketini sağlayarak sermaye hareketleriyle faiz oranlarının eşitlenmesini sağlayacak ve refahın artmasına sebep olacaktır.

2.2. GÜMRÜK BİRLİKLERİNİN STATİK ETKİLERİ

Statik etkiler bir seferlik, teknolojik ve ekonomik yapının sabit kalması varsayımından hareketle, üretim faktörlerinin yeniden dağılması sonucunda ortaya çıkan etkilerdir. Ekonomik yapı ve teknoloji uzun süre sabit kalmaz yeniliklere açık ve eskimeye mahkumdur.

Gümrük birliğinin ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı etkileri vardır. Bir bölge içinde ticaret engelleri kaldırılınca, bu bölgeyi oluşturan ülkeler, arasında dış ticaret hacmi genişler ve üretim etkin hale gelir. Bu gümrük birliğinin ticaret yaratıcı etkisidir. Bu etki, gümrük birliğinin dünya refahı üzerindeki olumlu yönüdür.

Bölge içinde gümrüklerin kaldırılması, dışarıya ortak bir tarife uygulaması, bölge içinde gelişimi sağlarken, bölge dışı ticareti olumsuz etkilemektedir. Bölge dışından yapılan ticaretteki daralma gümrük birliklerinin ticareti saptırıcı etkisidir.

İktisadi birliğin dinamik etkileri birlik içindeki üreticilerin etkinliğini arttırabilir ve birlikle ortaya çıkan kazanç ve kayıplar değişmiş olur. Birliğin dinamik etkileri iktisadi birlikle birlikte ortaya çıkan statik kazançları arttırmakta, statik kayıpları ise azaltmaktadır. (Walter, 2002: 433) Gümrük birliği teorisi, birlikte ortaya çıkan kazanç ve kayıplardan;

- *uluslararası uzmanlaşma
- *ölçek ekonomileri
- *kaynak dağılımı
- *ticaret hadlerini inceler

Birliğin yarattığı şu durumları incelemeyiz:

- *faktör verimliliği
- *ekonomik büyüme
- *gelir dağılımı

Ülkeler gümrük birliklerine girerek optimum şartları değiştirerek birlik içinde ve dışında kalan ülkelerin refah seviyelerini etkiler.

2.2.1 TİCARET YARATICI ETKİ

Birliğe üye ülkelerin faaliyetleri sonucunda üretimin olumlu yönde gelişmesi ve üretimin yüksek maliyet getiren iç mallardan düşük maliyetli üretimi sağlayabilen ülkenin mallarına kayması ve birlik içindeki ülkelerin ticaret hacimlerinin genişlemesi ticaret yaratıcı etkiyi ortaya çıkartmaktadır.

2.2.2 TİCARET SAPTIRICI ETKİ

Gümrük Birliğinin oluşmasıyla birlik dışında kalan verimli üreticinin, ticaret hacminin daralması sonucu olumsuz üretim etkisinin oluşmasıyla ortaya çıkar. Verimli ve maliyeti düşük üretim yapan herhangi bir malı üreten ülkenin birlik dışında kalmasıyla birlik ülkeleri bu ülkeden yaptıkları ithalatı kesmek zorunda kalırlar bu da gümrük birliklerinin ticareti saptırıcı etkisinin ortaya çıkmasına sebep olur birlik dışı ülkelerin mallarına karşı konan ortak tarife sonucu bu ülkelerin mallarının pahalı hale gelmesi yani maliyetinin yükseltilmesi ticaretin birlik içine kaymasına neden olur.

Ticaret yaratıcı etkinin dünya refahı için ticareti saptırıcı etkiden daha büyük olması gerekmektedir. Çünkü ticaret yaratıcı etkinin büyük olması dünya kaynaklarının daha verimli kullanıldığını ve dünya refahının yükseleceğini ve gümrük birliklerinin dünya refahı için olumlu bir ortaklık içinde olduklarını gösterir. Viner de ticaret yaratıcı etkinin maliyetleri düşürmesi ile refahın arttığını belirtmekte ve rakip ekonomiler tarafından oluşacak bir gümrük birliği modelinin ticaret yaratıcı etkiyi körükleyeceğini savunmaktadır.

3.1.TİCARET HADLERİ ETKİSİ

Gümrük birlikleri üye olan ülkelerin ticaret hacmini ve ticaretini yaptıkları ürünleri etkilemektedirler. Ticaret hadleri ise birliğe üye ülkeler arasındaki iş bölümünün doğuracağı refah artışından her ülkenin alacağı miktarı belirler.

Vanek net teklif eğrisi oluşturarak dünya ile birlik arasında ticaretin hangi tarafın lehine olduğunu anlamaya imkan sağlar. (Ertürk, 2002: 55) Birlik üyesi ülkelerden her birinin ve birlik dışında kalan ülkelerin ticaret hadlerinde meydana gelen değişimler, ülkelerin gelirlerinin yeniden dağılmasına sebep olacak refah üzerinde önemli etkilere neden olacaktır.

Birlik içinde ekonomik verimlilikte oluşan artışlar, birlik içinde üretim maliyetlerinin azalmasına sebep olur. Birlik içinde verimliliğin artması gümrük birliğinin ticaret hadleri üzerindeki etkisini olumlu olarak etkilemektedir.

Gümrük birliği içinde pazarlık gücü arttıkça ve ekonomileri güçlendikçe, birliğin dışındaki ülke ekonomilerine ve üretimlerine olan bağımlılıkları ve ihtiyaçları azalır. Pazarlık gücüyle birlikte oluşan, rekabet gücündeki üstünlük birlik ülkeleri lehine sonuçlar doğurmaktadır.

Gümrük birliğinin kurulmasıyla oluşan ekonomik güç, birlik dışındaki ülkeleri de birlik içine çekmektedirler. Gümrük birliği birlik dışı ülkelere ne kadar ticaret sapmasına yol açarsa birlik üyelerinin ticaret hadleri etkisi dış ülkelere oluşan ekonomik faaliyetlerden o kadar olumlu etkilenmesine sebep olur. Çünkü dış ülke ithalattında azalma, ama ülkelerin ihracatları daha az fiyattan eski seviyelerini korurlar.

Toplam üretim hacmi birlik ülkelerinin toplam ekonomik büyüklüğünü göstermektedir. Gümrük birliğini oluşturan ülkelerin ekonomik büyüklükleri dünya fiyatlarını etkileme güçleriyle doğru orantılıdır. Birliğin güçlenen ekonomisi arz talep şartlarını belirleyerek dünya fiyatlarını

etkileyebilir ve ticaret hadlerinde olumlu sonuçlar doğurabilir.

4.1 GÜMRÜK BİRLİĞİNİN TÜRKİYEYE ETKİLERİ

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile yaptığı gümrük birliği anlaşmasının Avrupa Birliği ülkeleri ve diğer ülkeler ile ticari ilişkileri açısından önemli sonuçları vardır.

Gümrük Birliği Kararı uyarınca Türkiye'nin Topluluk ortak Ticaret Politikasına yönelik uyguladığı politikalar şunlardır:

- Ticarete Ortak Kurallar,
- kotaların yönetimi,
- üçüncü ülkelere yapılacak ithalatta uygulanacak ortak kurallar,
- tekstil ürünlerinin ithalatında uygulanacak ortak kurallar,
- resmi destekli ihracat kredilerinde yapılan düzenlemeler,
- dış ticarete standardizasyonun sağlanması, gibi çalışmalardır. (www.dtm.gov.tr}

Gümrük birliğinden önce Türk malları AB mallarına karşı %18 ile diğer ülkelere de %23 lük bir tarife ile korunuyordu. 1996 da gümrük birliğine girmemiz ile birlikte AB ülkelerine karşı konulan tarifeler kaldırılmıştır. Diğer ülkeler konulan tarifede %6 lara kadar düşürülmüştür. (Dartan, 2002: 205-266)

Gümrük birliği Türkiye ekonomisini Avrupa Birliğinden gelecek rekabetle karşı karşıya bırakmıştır. Orta vadede bu rekabet şartları kayakların etkin ve verimli kullanımını, üretim maliyetlerinin düşerek daha başarılı bir ekonominin var olmasına kaynaklık edebileceği gibi, rekabet karşısında darboğaza girmeyi de beraberinde getirebilir. Fakat rekabetin korunması,

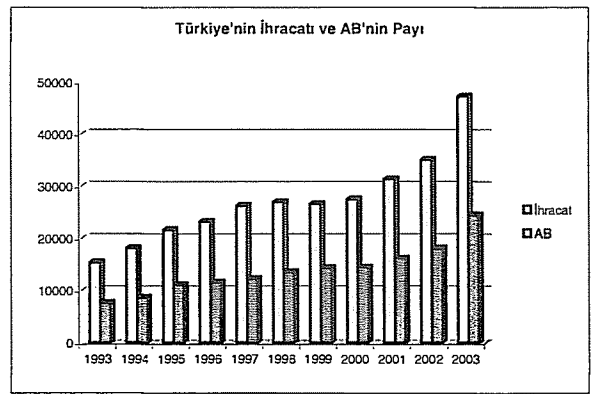
Tüketici Konunu Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin önemli eksikliklerin yaşandığı Türk ekonomisine Gümrük birliğinin rekabete ilişkin mevzuatının ve fikri ve sınai mülkiyet hakkı konusunda patent Enstitüsünün kurulması ve gerekli mevzuatın aktarılması ve uygulamaya geçilmesi, desteklenmesi uluslar arası alanda rekabet gücü elde edebilmek ve altyapı oluşturmak açısından önemli sonuçlara sebep olmuştur. Ülkemizde konuya ilişkin ilk yasal düzenleme 13 Aralık 1994 tarih ve 22140 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Rekabetin Korunması Hakkında Kanun"dur. Gümrük Birliği'nin rekabet kuralları 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 32-38. maddelerinde düzenlenmiştir. Kararın 32. maddesinde rekabeti kısıtlayıcı anlaşmalar, 33. maddede hakim durumun kötüye kullanılması, 34. maddede devlet yardımları ele alınmaktadır. Aynı Kararın 43. maddesinde ise "Topluluğun veya Türkiye'nin, diğer tarafın topraklarında sürdürülen ve rekabete aykırı olan uygulamaların kendi veya teşebbüslerinin çıkarlarını olumsuz yönde etkilediğine inanması halinde, ilk Taraf, diğer Tarafa durumu bildirecek ve diğer Tarafın rekabetle ilgili makamının uygun tedbirleri almasını talep edebilecektir..." hükmü yer almaktadır. (*Bkz, Ek-1)

Gümrük Birliği'nin rekabet kuralları ise 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 32-38. maddelerinde düzenlenmiştir. GB'nin AB rekabet politikalarının çok büyük bölümünün uygulanmaya konmasıyla, Türk ekonomisinde kapsamlı kurumsal değişiklikler meydana gelecektir. Özellikle rekabet kuralları ile fikri mülkiyet haklarının korunması, devlet tarafından oluşturulan tekellerin rekabet şartlarına göre yeniden düzenlenmesi Rekabet Kurulu'nun kurulması ihracatta Gözetim ve Koruma Önlemlerinin Değerlendirme Kurulu oluşturularak ithalatta haksız rekabetin önlenmesi, alanlarındaki Türk mevzuatının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi sonucunda, Türkiye'de ekonomik faaliyetlerin

gelişebilmesi için daha uygun bir yasal çerçeve oluşacaktır..

Türkiye'nin dış ilişkilerinde AB'nin payı büyük ölçüdedir. Aşağıdaki Tabloda 1993-2003 yılları arasında AB ile olan ticari ilişkilerimiz ithalat ve ihracatın payları gösterilmektedir. AB ile dış ticaretimizin yüksek oranda olması Asya ve Rusya ve Ortadoğuda meydana gelecek ekonomik kriz ve problemlerden da ha az etkilenmemizi sağlamıştır. Türk ekonomisinin bel kemiğini Avrupa birliği ile ilişkiler oluşturmaktadır.

Tablo 1

Tablo2

Kaynak: DTM. Avrupa Birliği ve Türkiye

Gümrük Birliğine geçişle birlikte Türkiye'nin AB ye ihracatında ciddi bir artış meydana gelmediği fakat AB den ithalatın ciddi

biçimde arttığı görülmüştür. Ayrıca devletin ithalat vergisi kaybı ortaya çıkmıştır. (Şen, 2006, 10)

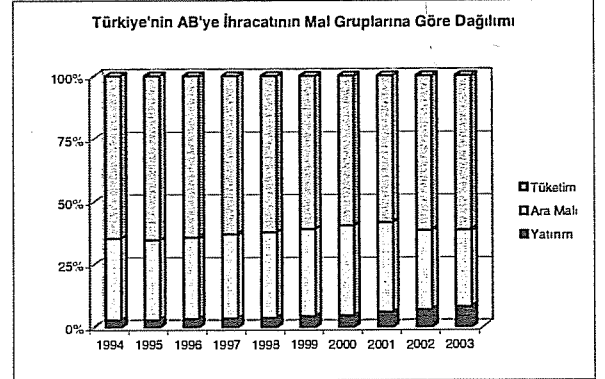
Avrupa Birliği'nde emeğin malların hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlandığı ve uygulandığı iç pazar hedefine ulaşmak için ekonomik ve mali düzenlemelerin birbiriyle uyumlu hala getirilmesi ve bu noktada vergilerinde uyumlaştırılması zorunludur. (Sağlam, 2006: 383)

Gümrük Birliğinin amacına hizmet için geliştirilen fuar, mal tanıtımı gibi konularda verimliliği ve mobilitayı düşüren vize uygulaması sorununun da kaldırılması gerekmektedir. Gümrük Birliğine üye ülkelerin isteğiyle gerçekleşecek hukuki düzenlemeler için gereken işlemler yapılmalıdır.

Şunu da belirtmek gerekir ki Türkiye, 1994 yılında ve 2000 yılı Kasım ayında çok ciddi etkileri olan ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmıştır, buda gümrük birliğinin ekonomik etkilerini inceleme ve değerlendirmeyi güçlendirmiştir. Krizlerin sebep olduğu ekonomik sorunlarla gümrük birliğinin etkilerini ayırmak güçleşmektedir.

Türk ihraç sektörünün gümrük birliğinden yararlanabilmesi için bir süre yeniden yapılanma dönemine girmesi ve orta dönemde eskisinden daha sağlam temeller üstünde canlılığını yeniden kazanması gerekmektedir. Yapısal uyumda hızla gerçekleşmelidir. Gümrük Birliği Türkiye için devam eden bir süreçtir Tarım ürünleri, kişi sermaye ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanması, mali ilişkilerin ve teknik işlerin yoğun bir çaba içinde iyileştirilmesine ihtiyaç vardır. (Müezzinoğlu, 1996: 2)

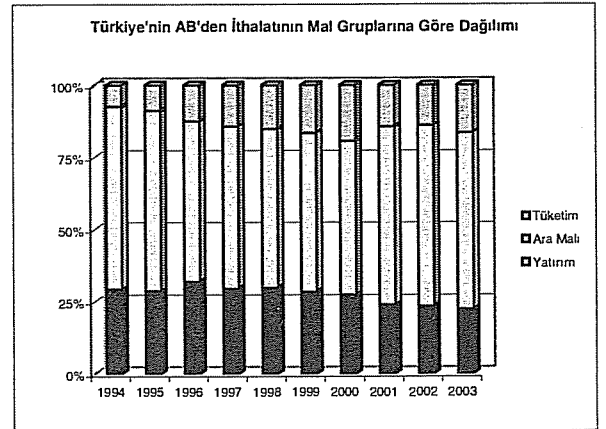
Tablo3

Kaynak: DTM

Türkiye'nin AB'ye ihracatını incelediğimiz tabloda da görülmektedir ki, yatırım malları ihracatının 1996'daki % 3.4'lük payının 2003 yılında % 8 çıkmıştır. Tüketim malı ihracatı ise yatırım ve ara malı ihracatının toplamının üstüne çıkmıştır.

Tablo 4

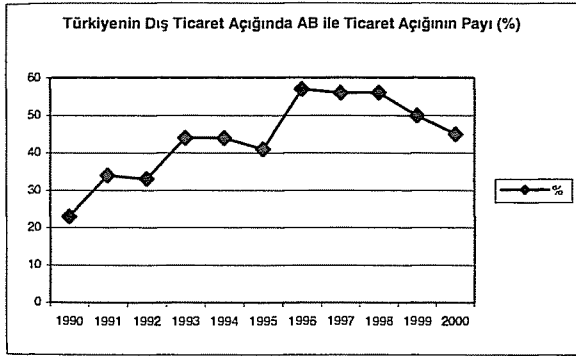
Kaynak: DTM

Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği ithalat yatırım ve ara malları ağırlıklıdır.

Türkiye'nin AB'den ithalatında yatırım ve ara mallarının büyük bir oranda olması ekonomik büyümeye katkısı olan sanayi ve üretim sektörlerine yönelik girdilerin ağırlıkta kullanımıyla açıklanabilir.

Tüketim malları ithalatında payın 1994-1996 yılları arasında sabit bir seyir izlemesi 1996 yılında Gümrük Birliğinin yürürlüğe girmesiyle 2003'lere kadar giderek artış göstermesi Türk ekonomisini olumsuz etkileyecek bir oluşum olmakla birlikte lüks tüketim mallarından alınan vergi oranının yüksek oluşu bu mallara olan talebi kısılmasında dengeleyici bir unsur olarak kullanılabilir.

Tablo 5

Kaynak: DİE; Türkiye İstatistik Yıllığı

Tüketim malları, yatırım malları ve ara malları ithalatı Gümrük Birliğinin kabul edilmesinden sonra artış göstermiştir. Türkiye'nin AB ile olan ithalatında yatırım ve ara malı ithalatının tüketim mallarının ithalinden da yüksek orana ulaşması da Türkiye'nin yatırım malları ithalatında 1980'lerden itibaren yatırım teşvik kapsamına dahil ederek sınırlamasıyla ortaya çıkan bir sonuçtur. Fakat AB den ithal edilen tüketim mallarında gümrükler Gümrük Birliği anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle kaldırılmıştır. Tüketim malları ithalatında görülen

büyük artışın nedenleri arasında bu ilişkiyi göz ardı etmemelidir.

Yatırım ve Ara malı ithalatında ise belirgin bir değişiklik gözlenmemektedir. 2000 yılında görülen tüketim malları ithalatındaki artış finans sektöründe düşük faizle verilen krediler ve ekonomik istikrar programı çerçevesinde döviz karşısında Türk lirasının değer kazanmasıyla açıklanabilir.

Sanayi Sektörü, 1996 yılında yürürlüğe giren gümrük birliği ile ticaret hacminin artırılarak kapasitesini genişletmiştir. Fakat Türkiye'nin Gümrük birliğinden beklenen refah artışını sağlayamamış, özellikle yabancı yatırımlar konusunda Avrupa Birliği çok zayıf kalmış ve Gümrük Birliği kapsamında öngörülen krediler Türkiye'ye verilmemiştir. Ayrıca Türkiye'de planlı bir sanayi politikasının eksikliği 1980'lerden günümüze dek ihracatı teşvik politikalarıyla giderilmeye çalışılmış, düşük teknolojik ürünler ya da ithalata bağlı ürünler ihraç edilerek dışa bağımlılık artmıştır. 2004 yılı ise dış ticaret açığının rekor artışa ulaştığı bir yıl olarak karşımıza çıkmaktadır ve Türk ekonomisinin iç ve dış şoklar karşısında kırılganlığı artmaktadır. Sanayi sektörünün ticaret hacmindeki büyüme aynı zamanda ticaret açığının da artmasına, istikrarlı bir büyümeden ziyade inişli çıkışlı ve krizlere duyarlı olmasına neden olmuştur. (Uz, Özdemir, 2006: 349-378)

Türkiye'de yaşanan ekonomik istikrarsızlık ihraç edilen ürünlerin fiyat rekabetini etkilemiştir. Bu da karlılığı ve sermaye birikiminin minimumda gerçekleşmesini sağlamıştır. AB'ye Türkiye tarafından ihraç edilen tüketim mallarının fiyat ve gelir hareketlerinin olumsuz sonuçlarından etkilenmesi ihraç gelirlerinin düşük olmasına sebep olmuştur. İhraç gelirlerinin düşüklüğü dış açığın büyümesinin sebeplerinden birini oluşturmuştur.

Türk Ekonomisi 1981-1985 yılları arasında ortalama %17.5 açık vermiştir. Bunu takip eden

dönemde inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Gümrük Birliğinden önce %25 seviyesine ulaşan dış ticaret açığı 1997 -1998 de % 56ya ,1999da %50 ye 2001-2003 döneminde %48'lere tırmanmıştır. (TÜSİAD, 2003:82)

İktisadi Kalkınma Vakfı tarafından "Gümrük Birliğinin Türk Ekonomisi üzerine Etkileri" konulu incelemesi, Gümrük Birliğinin kısa ve uzun dönemli ticareti ve mali etkilerinin analizi göstermektedir ki: Türkiye'nin ticaret ve rekabet politikaları uzun vadede etkilenecektir ve üçüncü ülkelerle olan ticarete gümrük birliği öncesine göre önemli bir farklılık gözlenmemektedir. (İktisadi Kalkınma Vakfı, Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisine Etkileri)

Fakat bir diğer Gümrük Birliği araştırmacısına göre; 1 Ocak 1996'dan itibaren AB ile dış ticaretimiz çok büyük açıklar vermeye başlamış, Türkiye, AB ve üçüncü ülkelerin açık pazarı haline gelmiştir. Üretimden çok ithalata ağırlık verilmesinden dolayı Türk sanayisi gerilemeye başlamıştır. Bunun başlıca sebebi, Türk firmalarının haksız rekabet ile karşı karşıya kalmasıdır. Çünkü AB içerisinde ucuz kredi diğer girdilerdeki avantajlar ve gizli sübvansiyonlar mevcuttur. Sonuçta üretimin gerilemesi Türkiye'de işsizliğin artmasına da neden olmuştur; Türk pazarı gümrük birliği nedeniyle üçüncü ülkelere karşı da korumasız kalmıştır. Çünkü Gümrük Birliği, Türkiye'nin yalnız AB'ye karşı değil üçüncü ülkelere karşı da önlem almasını engellemektedir. Bunun sonucunda imalat sanayiinde dış girdi kullanımı %32'den %50'ye yükselmiştir; gümrük birliği ile birlikte Türkiye'ye doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artacağı beklenirken, gelişmeler ters yönde cereyan etmiştir. Diğer bir ifadeyle yabancı sermaye yerine Türkiye'ye daha fazla ithal malı girmeye başlamıştır. (Manisalı, Hortumlamanın Dış Boyutu, 2001)

Türkiye ile AB arasındaki dış ticaret değerlendirildiğinde Gümrük Birliği sonrası ticaretin, Türkiye'nin AB ye ithalatı lehine bir artış gösterdiği saptanmaktadır.

Türkiye'nin AB dışı ülkelerle yaptığı ticaretteki kısıtlamalar, Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmeden gümrük birliğine girmesinin sonuçlarıdır. Bu nedenle Türkiye'ye verilmeyen olanaklar şunlardır;

- *Türkiye Avrupa Birliğinin karar mekanizmasına katılamamaktadır.
- *AB'nin anlaşmazlıkları çözme mekanizmasında Türkiye'nin yeri yoktur.
- *Türkiye AB'nin finansal mekanizmasının işleyişinin bir parçası olamamıştır.

Türkiye'nin AB'nin ortak ticaret politikasına uyma zorunluluğu vardır.

Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ilişkileri AB tarafından şekillendirilmektedir. Bu nedenle ülkemizin diğer ülkelerle ticari ilişkilerinde sorun teşkil etmektedir. Türkiye'ye uygulanan tek yanlı politikalar ve birlik içindeki diğer ülkelere ayrılan noktalar. Birliğin lehimize işleyişini zorlaştırmaktadır.

Türkiye'nin diğer birliklerle ilişkileri ancak AB çıkarlarına uyduğu müddetçe gerçekleşebilecektir. (Mehmet Dikkaya, 2003 :39)

Gümrük Birliğinin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinin incelenmesinde ortaya çıkan sonuçlar açısından Gümrük Birliğinin statik etkileri birlik için olumsuz fikirlerin oluşmasını sağlayan veriler sağlarken; olumlu sonuçlar ise Gümrük Birliğinin dinamik etkileri açısından bakılmasının nihayetinde oluşmaktadır.

5. SONUÇ

Ülkeler yalnız kendi aralarındaki ticaret kısıtlamalarının yanı sıra ortak bir tarifede uygulanırsa gümrük birliğinden söz edilebilir.

Gümrük birlikleri statik, ticari hadler ve dinamik olmak üzere üç grup etki doğurur. Statik etkiler, birlik içinde ticareti serbestleştirmenin doğurduğu bir defalık etkilerdir. Dinamik etkiler birleşik ve geniş bir piyasa yaratmanın sürekli

sağlandığı etkileri ifade eder. Dinamik etkiler özellikle kalkınma bakımından önem taşır.

Gümrük birlikleri üye olan ülkeler açısından iktisadi sonuçlara neden olmaktadır.

Entegrasyon, üye ülkelerin, ekonomik yapılarında, üretim kapasitesi, verimlilik, kalkınma ve piyasalarında temel değişiklikler meydana getirir.

Geleneksel gümrük birliği teorisi, birliğin ticaret yaratma ve ticaret saptırma etkilerini incelemektedir. Ticaret yaratma refah artışına, ticaret saptırma ise refah kaybına sebep olması nedeniyle birliğin ekonomik açıdan net sonuçları belirsizdir. Fakat tüketimde ürünler arasında ikame edilebilme durumu varsa ticaret saptırma refah artışına da sebep olabilir.

Geleneksel gümrük birliği teorisi gümrük birliğinin ölçek ekonomileri, dış ticaret hadleri ve endüstri içi ticaret üzerindeki etkilerini analiz dışında bırakmıştır

Gümrük birliğinin kurulması birliğe üye ülkelerin ulusal piyasalardan daha geniş piyasalara açılmalarına yardımcı olur. Genişleyen piyasayı hedef alarak üretim yapan birlik üyesi ülkeler ölçek ekonomilerinden yararlanır. Gümrük birliğinin bir bütün olarak büyümesi birlik ülkelerinin dış ticaret hadlerini iyileştirir. Uluslar arası ticarete endüstri içi ticaret yolu sonucu elde edilen kazanç endüstriler arası ticarete oranla daha yüksektir. Ticaretin serbestleşmesi, tercih çeşitliliği ve talep çakışması, üretim maliyetlerinin azalmasını ve faktör hareketlerine bağlı olarak bütünleşme çerçevesindeki ülkeler arasındaki ticarete endüstri içi ticaret bir eğilim olarak artış gösterir.

Entegrasyon için yapılan anlaşmalar, entegrasyon dışındaki, ülkelerin, dış ticaret hadlerini olumsuz olarak etkilemekte ve bu ülkelerin gelirlerinin azalmasına yol açmaktadır.

Türkiye 10 yıllık bir geçmişle gümrük birliğinin ekonomik etkilerinin en önemlisi

uluslar arası rekabette varolabilmenin önemli deneyimlerini yaşamasıdır.

Gümrük Birliği sonrasında ithalat ve ihracat birlikte ele alındığında, Türkiye'nin AB'ye ihracatında ciddi bir artışın meydana gelmediği, ancak AB'den ithalatın önemli ölçüde arttığı gözlenmektedir. Buna bağlı olarak AB'ye ihracatın toplam ihracat içindeki payı değişmemiş, AB'den ithalatın toplam ticaret içindeki payı artmıştır. (Ege, 2006: 3)

Türkiye AB üyesi olmadan gümrük Birliğine girmiş tek ülkedir. Gümrük Birliği her ne kadar ekonomik entegrasyon anlamında artılar getirirse de AB'nin üzerine düşen görevleri yerine getirmemesi sonucu pek verimli yürümektedir. AB Ortaklık konseyi, toplantısında Türkiye'ye 4-5 yıl içinde ödemeyi taahhüt ettiği 2,5 milyar Euro ya varan yardımı ödememiş ve kurumsal anlamda entegrasyonu kolaylaştırmak amacıyla öngörülen tedbirleri Avrupa Parlamentosu'nun muhalefeti sonucunda yerine getirememiştir. Türkiye Gümrük birliğine katıldıktan sonra AB ile dış ticaretinde gümrük ve fon gelirlerinden yılda ortalama 2.6 milyar dolar gelir kaybına uğramaktadır. (Şen, 2006: 2)

Gümrük Birliği anlaşmasında yer alan geçici bir takım düzenlemeler belirlenen geçiş dönemi bittiği halde ve Türkiye Gümrük Birliğinden doğan yükümlülüklerini titizlikle yerine getirdiği halde tamamlanamamıştır. Standardizasyon alanında ETSI standartlarının kabul edilmemesi, Eczacılık ürünlerine ilişkin ticari rejim sorunu, fikri ve sınai mülkiyet hakları mevzuatında uyum eksiklikleri, rekabet alanında devlet yardımları mevzuatının kabulü ve devlet yardımları izleme kurumunun kurulmaması, tüketici ve tüketici sağlığının korunmasına ilişkin piyasa denetimi ve gözetimi konularını içeren yönetsel bir yapının oluşturulamaması, Gümrük Birliği kapsamında gümrük işlemleri ve serbest bölgelerle ilgili düzenlemelerin yapılamaması olması ve bazı üçüncü ülkelerle serbest ticaret anlaşmalarının tamamlanmamış olması en büyük

eksikliklerdir. (TÜSİAD, Türkiye-AB Gümrük Birliği İlişkilerinde Son Durum Bilgi Notu. 2004)

Serbest dolaşım hakkı askıya alınmıştır. Türk iş adamlarına vize uygulaması devam etmektedir.

Eksiklikler tamamlanmadan ve diğer birliğe üye ülkelere tanınan hakların ve rekabet gücünü yansıtan teknolojik ilerleme, beşeri sermaye yatırımlarının geri dönüşümlü bir kalite anlayışı ile organize edilmesi konularında ilerleme kaydetmeden Türkiye ekonomisinin genç nüfus, jeopolitik avantaj ulaşım olanaklarının, doğal kaynakların zengin bir hammadde sağlayıcısı olmasının potansiyel olumlu sebeplerinden gümrük birliğinin ekonomik etkileri çerçevesinde yararlanılamayacağı açıktır. Tek yanlı uygulamaların kaldırılmasıyla gümrük birliğinin statik ve dinamik etkileri olumlu sonuçlar doğuracaktır.

KAYNAKLAR

- Aytekin Gülçin, AB ile Gümrük Birliği Çerçevesinde Tekstil Ve Konfeksiyon Sektörü (çevrimiçi) www.dtm.gov.tr
- Dartan Muzaffer, The Economic Cooperation Organization, Marmara Avrupa Araştırmalar Dergisi, Cilt8, Sayı, 1-2,
- DİE, Türkiye İstatistik Yılığ, 1998-1999, Ankara
- DTM, Avrupa Birliği ve Türkiye Bülteni, Ekim-1999
- DTM, Dış Ticaret Bülteni, Haziran-Ocak, 2005
- Dikkaya Mehmet, "Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri", Makale, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik Entegrasyon
- Dinler Zeynel, Bölgesel İktisat, İstanbul, Ekin Yayınları, 2001
- Dura Cihan, Avrupa Birliği ve Türkiye, Nobel Yayınları, 2003
- Ege Aylin, Türkiye'nin AB'ye Üyeliğinin Ekonomik Etkileri: Üç Muhtemel Senaryo Üzerinde Düşünceler SPK Yayınları, 2006
- Ertürk Emin, Ekonomik Entegrasyon Teorisi, Ezgi Kitapevi, 2002

- İktisadi Kalkınma Vakfı, **Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisine Etkileri**, Vol 56, İstanbul, İKV Yayınları
- İncekara Ahmet, **Dünyada ve Türkiye'de Serbest Bölgeler Uygulaması**, İstanbul, Temel Yayınları, 1986
- Küçükahmetoğlu Osman, **Reel Entegrasyon Teorisi**, Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Yayınları
- Manisalı Erol, "Hortumlamamın Dış Boyutu", 2001, Cumhuriyet 9 Mayıs 2001
- Manisalı Erol, **Uluslararası Ekonomi**, İ.Ü.İ.F.Y, Sermet Matbası No:299, İstanbul
- Meier, G.M and Balwin R.E, **Economic Development**, New York, Haziran 1966
- Müezzinoğlu Ziya, "Avrupa Topluluğu", Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği 1996 yılı Uygulama Semineri, Türkiye Avrupa Topluluğu Derneği İstanbul Şubesi, 30 Kasım-1 Aralık 1996
- Seyidoğlu Halil, **Uluslararası İktisat**, İstanbul, Can Yayınları, 2004
- Sağlam Metin, Avrupa Birliğinde Dolaysız Vergilerin uyumlaştırılması Çabaları Üzerine, Avrupa Birliği Üzerine Yazılar, Turgay Berksoy, Kadir Işık Ankara, SPK Yayınları:177, 2006
- Şen Faruk, Türkiye AB ilişkilerinin Beş Temeli ve Bu Çerçeve Türkiye'nin Tam Üyeliğinin AB 'ye Olası Etkilerinin Tahmini SPK Yayınlar 2006
- TÜSİAD, Türkiye -AB Gümrük Birliği İlişkilerinde Son Durum Bilgi Notu. Temmuz 2004
- TÜSİAD, Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Gümrük Birliğinin Dış Ticaretimize Etkileri, İstanbul, 2006, Tüsiad Yayınları
- Uz İdil, Özdemir Özlem, Gümrük Birliği Sonrası Türkiye de Sanayi Sektöründe Eğilimler, Türkiye AB İlişkileri Üzerine Ekonomi Politik Tezler (Editör: İrfan Kalaycıoğlu), Beta Yayınları, 2006
- Uyar Süleyman, "Ekonomik Bütünleşmeler ve Gümrük Birliği Teorisi", Dış Ticaret Dergisi, Ekim 2000
- Walter Ted, **Dünya Ekonomisi**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002

Yıldırım Ertuğrul, "Gümrük Birliği ve Rekabet: Türkiye Uygulaması" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak, 2005

Yiğit Mehmet, Ekonomik Entegrasyon, Ankara, Beta Yayınları, 2002

*Ek-1

AT - TÜRKİYE ORTAKLIK KONSEYİ'NİN

Gümrük Birliği'nin Son Dönemi'nin
Uygulamaya Konmasına İlişkin

22 ARALIK 1995 TARİH VE 1 /95 SAYILI
KARARI

BÖLÜM 2

A-Gümrük birliğinin Rekabet Kuralları

Madde 32

1.Rekabetin engellenmesi kısıtlanması ve ya bozulması amacıyla güden ve ya sonucunu veren tüm girişimler arası anlaşmalar, girişim birliklerinin aldıkları kararlar ve anlaşmalı uygulamalar, özellikle:

a- alış veya satış fiyatını veya herhangi bir başka ticaret koşulunu dolaysız ve dolaylı olarak belirledikleri;

b- üretimi, pazarları, teknik ilerlemeyi, ve yatırımları sınırladıkları veya denetim altına aldıkları;

c-pazarları ve arz kaynaklarını paylaşmaya yönelik olduklarını

d - ticarete diğer taraflarla yapılan eşdeğer işlemlere farklı koşullar uygulayarak bunların rekabet gücünü azalttıkları;

e - sözleşmelerin akdini, mahiyeti bakımından veya ticari teamüle göre sözleşmenin konusuyla ilgili olmayan ek yükümlülüklerin karşı tarafça kabul edilmesi şartına bağladıkları takdirde Gümrük Birliği'nin iyi işleyişiyle bağdaşmaz

sayılarak Topluluk ile Türkiye arasındaki ticareti etkileme olasılığı taşıdıkları ölçüde yasaklanır.

2. Bu madde ile yasaklanan tüm anlaşmalar ve kararlar otomatik olarak geçersizdir.

3. Bununla birlikte: girişimler arasında yapılan herhangi bir anlaşma veya anlaşmalar kategorisi girişim birliklerinin aldığı herhangi bir karar veya kararlar kategorisi herhangi bir anlaşmalı uygulama veya anlaşmalı uygulamalar kategorisi malların üretim veya dağıtımının geliştirilmesine ya da teknik veya ekonomik ilerlemeye yönelik olduğu ve ortaya çıkan yararın adil bir bölümünü tüketicilere de sunduğu ve:

a - girişimlere bu amaçlara erişmek için kaçınılmaz olanların dışında kısıtlamalar getirmediği;

b - girişimlere söz konusu ürünlerin esaslı bir bölümünün ticaretindeki rekabeti ortadan kaldırma olanağı sağlamadığı takdirde 1. fıkranın hükümlerinin uygulanmayacağı ilan edilebilir.

Madde 33

1. Bir veya birkaç girişimin Topluluk ve/veya Türkiye topraklarının tümünde veya esaslı bir bölümünde sahip olduğu hakim konumu suistimal etmesi, Topluluk ile Türkiye arasındaki ticareti olumsuz etkilediği ölçüde Gümrük Birliğinin iyi işleyişiyle bağdaşmaz sayılarak yasaklanmıştır.

2. Bu suistimal özellikle şu unsurlara dayanabilir:

a. haksız alış veya satış fiyatlarının ya da başkaca haksız ticari koşulların dolaysız veya dolaylı olarak dayatılması;

b. üretimin, pazarların veya teknik gelişmenin tüketicilerin zararına sınırlanması;

c. ticarete diğer taraflarla yapılan eşdeğer işlemlere farklı koşullar uygulanarak bunların rekabet gücünün azaltılması;

d. sözleşmelerin akdinin, mahiyeti bakımından veya ticari teamüle göre sözleşmenin konusuyla ilgili olmayan ek yükümlülüklerin karşı tarafça kabul edilmesi şartına bağlanması.

Madde 34

1. Topluluk Üyesi Devletler'in veya Türkiye'nin herhangi bir biçimde Devlet kaynaklarını kullanarak sağladıkları ve belli girişimlerin kayırılması veya belli ürünlerin üretiminin özendirilmesi suretiyle rekabeti aksatan veya aksatma tehlikesi taşıyan her türlü yardım, Topluluk ile Türkiye arasındaki ticareti etkilediği ölçüde Gümrük Birliği'nin iyi işleyişiyle bağdaşmaz.

2. Aşağıdakiler Gümrük Birliğinin işleyişiyle bağdaşır:

a- ürünlerin menşei bakımından ayırım gözetilmemek koşuluyla bireysel tüketicilere sağlanan sosyal nitelikte yardımlar;

b- doğal afetlerin veya olağandışı olayların neden olduğu zarar giderme amacını güden yardımlar;

c- Almanya Federal Cumhuriyeti'nin, Almanya'nın bölünmüşlüğünden etkilenen bazı bölgelerinin ekonomisine yönelik olarak verilen ve bölünmüşlüğü'nin neden olduğu ekonomik sakıncaların giderilmesi için gerekli olan yardımlar;

d- Topluluk ile Türkiye arasındaki ticaret koşullarını ortak çıkara ters düşecek ölçüde olumsuz etkilememek kaydıyla, bu Karar'ın yürürlüğe girmesinden itibaren beş yıl süreyle Türkiye'nin görece az gelişmiş bölgelerinin ekonomik gelişmesini desteklemek üzere verilen yardımlar.

3. Aşağıdakiler Gümrük Birliği'nin işleyişiyle bağdaşır sayılabilir:

a- Katma Protokol'ün 43. maddesinin 2. fıkrasına uygun olarak, yaşam standartlarının son derece düşük olduğu veya işsizliğin ciddi boyutlara vardığı yörelerdeki ekonomik gelişmeyi desteklemek amacıyla verilen yardımlar;

b- Avrupa'nın ortak çıkarlarına hizmet eden önemli bir projenin gerçekleşmesini desteklemeye veya Topluluğa Üye Devletler'den birinin ya da Türkiye'nin ekonomisinde ortaya çıkan ciddi sorunları gidermeye yönelik yardımlar;

c- bu Kararın yürürlüğe girmesinden itibaren beş yıl süreyle, Katma Protokol'ün 43. Maddesinin 2. fıkrasına uygun olarak Gümrük Birliği'nin kurulmasının gerekli kıldığı yapısal uyumu sağlamaya yönelik yardımlar. Söz konusu sürenin sonunda Ortaklık Konseyi bu hükmün uygulanmasını gözden geçirir.

d- Topluluk ile Türkiye arasındaki ticaret koşullarını ortak çıkara ters düşecek ölçüde olumsuz etkilememek kaydıyla, belli ekonomik faaliyetlerin veya belli yörelerin ekonomisinin gelişmesini kolaylaştırmaya yönelik yardımlar;

e- Topluluk ile Türkiye arasındaki ticaret koşullarını ortak çıkara ters düşecek ölçüde olumsuz etkilememek kaydıyla, kültür değerlerinin ve mirasının korunmasına yönelik yardımlar;

f- Ortaklık Konseyi'nin saptayabileceği diğer yardım kategorileri.

Madde 35

32., 33. ve 34. Maddelerin hükümlerine aykırı olan uygulamalar, Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın 85., 86. ve 92. Maddeleri'nde ve Topluluğun ikincil mevzuatında yer alan kuralların uygulanmasından kaynaklanan ölçütler temelinde değerlendirilir.

Madde 36

Taraflar, mesleki ve ticari gizlilik gereklerinin getirdiği kısıtları dikkate alarak bilgi alışverişinde bulunurlar.

Madde 37

1. Ortaklık Konseyi, Gümrük Birliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl için de, 32., 33. ve 34. maddelerin hükümleri ile 35. maddenin ilgili kısımlarının hükümlerinin uygulanması için

gerekli kuralları içeren bir karar alır. Bu kurallar Topluluğun mevcut kurallarına dayanacak ve başka şeylerin yanı sıra rekabetle ilgili her merciin rolünü belirler.

2. Bu kurallar kabul edilinceye kadar:

a- Topluluktaki ve Türkiye'deki merciler, anlaşmaların, kararların ve anlaşmalı uygulamaların kabul edilebilir olup olmadığı ve hakim konumun suistimali hususlarını 32. ve 33. maddeler uyarınca karara bağlarlar.

b- 34. maddenin uygulama kuralları olarak GATT Sübvansiyonlar Kodu hükümleri uygulanır.

Madde 38

1. Topluluk veya Türkiye belli bir uygulamayı 32., 33. ve 34. maddelere aykırı bulduğu ve: söz konusu uygulama 37. maddede sözü edilen uygulama kurallarında yeterince ele alınmamış olduğu veya söz konusu kuralların mevcut olmaması durumunda, söz konusu uygulama diğer Tarafın çıkarlarını ciddi biçimde zedelediği veya zedeleme tehlikesi taşıdığı ya da dahili sanayiine zarar verdiği veya zarar verme tehlikesi taşıdığı takdirde Gümrük Birliği Ortak Komitesi bünyesinde gerçekleştirilecek danışmaları takiben veya bu danışmalar için talepte bulunmasından 45 işgünü sonra uygun önlemleri alabilir. Gümrük Birliği'nin işleyişini en az aksatacak önlemlere öncelik verilir.

2. Madde 34'e aykırı uygulamalar söz konusu olduğunda, yukarıda sözü edilen önlemler Tarifeler ve Ticaret Hakkında Genel Anlaşma kapsamına giren durumlarda sadece Tarifeler ve Ticaret Hakkında Genel Anlaşma'nın veya onun gözetimi altında oluşturulmuş ve Taraflar arasında geçerli olan herhangi bir başka hukuki belgede belirlenen usul ve koşullar çerçevesinde uygulamaya konabilir.

B. Mevzuatın yakınlaştırılması

Madde 39

1- Türkiye, Gümrük Birliği ile amaçlanan ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla,

la, rekabet kurallarıyla ilgili mevzuatının Avrupa Topluluğu mevzuatıyla bağdaştırılmasını ve etkili biçimde uygulanmasını sağlar.

2. Türkiye, 1. fıkradaki yükümlülükleri yerine getirmek için:

a- Gümrük Birliğinin yürürlüğe girmesinden önce, girişimlerin AT Antlaşmasının 85. ve 86. maddelerinde sözü edilen koşullardaki uygulamalarını yasaklayan bir yasa kabul eder. Ayrıca, Gümrük Birliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde, Toplulukta yürürlükte bulunan tüm blok muafiyet yönetmeliklerinde ve AT ercilerinin geliştirdiği iç ithatta yer alan ilkelerin Türkiye'de uygulanmasını sağlar. Topluluk, Gümrük Birliğinin yürürlüğe girmesinden sonra mümkün olan en kısa sürede, AT'nin blok muafiyet yönetmeliklerini kabul etmesi, yürürlükten kaldırması veya değiştirmesi ile ilgili usulleri Türkiye'ye bildirir. Türkiye, yasalarında yapılması gerekebilecek uyarlamaları bu bilgilerin verilmesini izleyen bir yıl içinde gerçekleştirir;

b- Gümrük Birliğinin yürürlüğe girmesinden önce, bu kuralları ve ilkeleri etkili biçimde uygulayacak bir rekabet merci oluşturur;

c- Bu Kararın yürürlüğe girmesinden önce, tekstil ve giyim sektörüne verilen tüm yardımları AT Antlaşmasının 92. ve 93. maddelerine tabi olan Topluluk çerçeve kararlarına ve esaslarına uygun hale getirir. Türkiye, bu sektöre yönelik olan ve söz konusu çerçeve kararları ve esaslar doğrultusunda uyarlanan tüm yardım programlarını Topluluğa bildirir. Topluluk, Gümrük Birliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren bu çerçeve kararlarının ve esaslarının kabulü, yürürlükten kaldırılması veya değiştirilmesiyle ilgili usulleri en kısa zamanda Türkiye'ye bildirir. Türkiye, bu bilgilerin verilmesini izleyen bir yıl içinde mevzuatını uyarlar;

d- Bu Kararın yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl içinde, tekstil ve giyim sektörüne verilenler dışında kalan tüm yardım programlarını, AT Antlaşmasının 92. ve 93. maddelerinde öngörülen Topluluk çerçeve kararlarına ve esaslarına uygun hale getirir. Topluluk bu çerçeve kararların ve esasların Topluluk tarafından kabulü,

yürürlükten kaldırılması veya değiştirilmesi ile ilgili her türlü usulü Türkiye'ye en kısa zamanda bildirir. Türkiye, bu bilgilerin verilmesini izleyen bir yıl içinde mevzuatını uyarlar;

e- Türkiye'de yürürlükte bulunan ve (d) bendine göre uyarlamaya tabi tutulan tüm yardım programlarını Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesini izleyen iki yıl içinde Topluluğa bildirir. Yeni bir programın kabul edilecek olması halinde, Türkiye, bu programın içeriğini Topluluğa en kısa zamanda bildirir;

f- Bir girişime veya girişimler grubuna verilecek olan ve bir Üye Devlet tarafından sağlanmış olması halinde Topluluk çerçeve kararları ve esasları uyarınca Topluluğa bildirilme zorunluluğu bulunan herhangi bir münferit yardım ile Topluluk çerçeve kararlarının ve esaslarının dışında kalmakla birlikte miktarı 12 milyon ECU'yü aşan ve bir Üye Devlet tarafından sağlanmış olması halinde AT mevzuatına göre bildirilmesi zorunlu bulunan münferit yardımları Topluluğa önceden bildirir. Üye Devletler'ce sağlanan ve AT Antlaşması'nın 93. maddesi uyarınca Komisyon'un analizine tabi olan münferit yardımlar konusunda Türkiye'ye Üye Devletler'le aynı esasa göre bilgi verilir.

2. Topluluk ve Türkiye, girişimlerin kısıtlayıcı faaliyetleriyle ilgili yasalarındaki bütün değişiklikleri birbirlerine bildirirler. Taraflar bu yasaların uygulandığı durumları da birbirlerine bildirirler.

3. Bu maddenin 2. fıkrasının (c), (e) ve (f) bentleri uyarınca verilen bilgilerle ilgili olarak,

Topluluk, Türkiye tarafından verilen ve bir Üye Devlet tarafından verilmesi halinde AT hukukuna aykırı sayılacak olan yardımlara itirazda bulunma hakkına sahiptir. Türkiye'nin Topluluğun öne sürdüğü görüşe katılmaması ve konunun 30 gün içinde çözüme kavuşturulmaması durumunda gerek Topluluk gerek Türkiye konuyu hakeme götürme hakkına sahiptir.

4. Türkiye bir Üye Devlet tarafından yapılan yardımın AT mevzuatına aykırı olduğu görüşünde olduğu takdirde bu yardıma itiraz etme ve Ortaklık Konseyi'ni toplantıya çağırma hakkına sahiptir. Ortaklık Konseyi konuyu üç ay içinde çözüme kavuşturamazsa konuyu Avrupa Toplulukları Adalet Divanına götürmeye karar verebilir.

Madde 52

1. Ortaklık Anlaşmasının 24. Maddesi uyarınca, bu Karar'la AT-Türkiye Gümrük Birliği Ortak Komitesi kurulmuştur. Bilgi ve görüş alışverişinin gerçekleştirileceği Komite Ortaklık Konseyine tavsiyelerde bulunur ve Gümrük Birliğinin iyi işleyişini sağlamak için görüş bildirir.

2. Taraflar, bu Kararın uygulanmasında iki Taraftan birisi açısından güçlükler neden olan hususlar üzerinde Komite bünyesinde danışmalar da bulunurlar.

3. Gümrük Birliği Ortak Komitesi kendi iç tüzüğünü hazırlar.